

Mycket att lära av gammal sexualdebatt

Norra Skåne
940627

STOCKHOLM (TT)

Dagens diskussion om våldtäkt, kvinnomisshandel, sexuellt utnyttjande av barn och liknande är inte den första i vårt land.

Redan för drygt ett sekel sedan blossade den första stora sexdebatten upp och beredde väg för senare kvinnopionjärer som Ada Nilsson, Elisabeth Tamm, Elin Wägner och Elise Ottesen-Jensen.

– Mycket skulle vara vunnit om vi lärde av historien, menar Hjärdis Levin, nybliven doktor på en avhandling om sexdebatten 1880–1910.

Hjärdis Levin från Stockholmsförorten Farsta redovisar sina rön i "Masken uti i rosen". Tidigare har hon givit ut "Testiklarnas heravälde" och "Elisabeth Tamm på Fogelstad", som båda orsakade debatt.

Levin är övertygad om att dagens samhälle skulle se bättre ut om vi hade lärt av historien. På samma sätt som 1980-talets ekonomiska överhettning skulle kunna ha dämpats om de ansvariga besinnat börskraschen i början på 30-talet, skulle med hjälp av gamla erfarenheter ökningen av till exempel sexuella våldsbåd ha kunnat dämpas, menar Levin.

Hon har efter sin doktorsavhandling fått blodad tand och tänker sig att nu studera den fortsatta debatten under åren 1923–1936, en period fylld med kvinnokamp för både sexuellt likaberättigande och jämställdhet.

Hjärdis Levin kan räkna in sig själv i skaran av engagerade kvinnokämpar. Både som forskare och aktiv politiker har hon under flera årtionden arbetat för att stärka kvinnans ställning.

Hennes engagemang föddes när hon som förhållandevis ung mamma blev änka. Sorgen försökte hon bemästra genom att ta sin tillflykt till studier.

Intensivstudier

Intensiva studier gav henne en fil kand efter drygt två år. Hon har arbetat som lärare, talpedagog och föreläsare. På frilansbasis har hon ägnat stor del av sin tid åt att lära människor tala inför publik.

– Jag tycker att min forskning har avslöjat en rad myter om levnadsförhållandena under decennierna kring sekelskiftet, säger Hjärdis Levin.

– Flera samhällsdebattörer har felaktigt beskrivit dessa årtionden som en mycket mörk och efterbliven period vad gäller upplysning. Tvärtom fördes då en öppen sexu-



Hjärdis Levins fortsatta studium av den svenska sexualdebatten leder henne in bland 20- och 30-talens kvinnopionjärer: Elisabeth Tamm, Elin Wägner, Elise Ottesen-Jensen och andra. (Foto: Leif Blom/TT)

aldebatt som saknade varje ens av pryddhet. 1880-talet är också årtiondet då ett nytt mönster för förhållandet mellan man och kvinna börjar utvecklas, menar Hjärdis Levin.

Rekordsnabb preventivlag

Hennes avhandling har sin utgångspunkt i den preventivlag som stiftades på rekordtid 1910, sedan propagandan för skyddsmedel blivit så intensiv att den betraktades som ett hot mot samhällets etiska grundvalar.

Den kontroversielle agitatorn Hinke Berggren predikade fri kärlek och justitieministern tyckte att det började att brinna i knutarna. "Brandkärsutryckningen" ledde till en lag som kriminaliserade offentlig propaganda för preventivmedel. Lagen motiverades med att den var nödvändig för att hindra riskerna för folkminskning, rasförsämring och medborgarnas, särskilt ungdomens, förförelse till ett sedeslöst leverne. Lagen avskaffades 28 år senare efter intensiv kritik.

Hans teorier om att det nödvändiga med en frivillig barnbegränsning byggd på sexuell avhållsamhet vann många sympatisörer.

Nymalthusianerna stödde tanken om barnbegränsning men menade att det var oacceptabelt att det måste ske genom avhållsamhet, när det utan att ge avkall på njutningsbehovet fanns enklare medel.

En intensiv debatt inleddes.

– Sedlighetsivrarna förfasade sig över de nya tongångarna och hävdade att ett samhälle som godtog lösa förbindelser och preventivmedelsstyrd födelsekontroll skulle drabbas av en dramatisk stegring av könssjukdomar, barnamord och en ungdomsfördärvande sedeslöshet, säger Hjärdis Levin.

De som stödde nymalthusianerna var för sin del övertygade om att en sådan utveckling skulle rensa i sexträsket och minska risken för överbefolkning, som var ett hot mot välståndet.

Engagerad kvinnokamp

Hjärdis Levins fortsatta forskning kommer i mycket att handla om perioden då kvinnorna i organiserad form på allvar gav sig in i samhällsdebatten med framför allt krav på rätten till sin egen kropp, mödra- och barnavård och förstås avskaffandet av den förhatliga preventivlagen från 1910.

En av de pionjärerna var gynecologen Ada Konstantia Nilsson, som bland annat tog initiativet till Svenska kvinnors centralförbund för fysisk kultur, Kvinnornas diskussionsklubb och Föreningen frisinna kvinnor.

Elisabeth Tamm, 1880–1958, var också en förgrundsfigur i 20- och 30-talens kvinnokamp. Hon startade den feministiskt radikala veckotidningen Tidevarvet, med medarbetare som Elin Wägner. Elisabeth Tamm var också en av de fem första kvinnliga riksdagsledamöterna.

Elise Ottesen-Jensen, som växte upp som näst yngst i en syskonskara på 18 barn, drev en egen sexupplysningslinje där kvinnoperspektivet var minst lika viktigt som de nationalekonomiska aspekterna. Hennes böcker "Ovätkomma barn" från 1926 och "Könslagarnas offer" rörde om rejält i debatten.

Nilsson, Wägner och Ottesen-Jensen är bara några i raden av kvinnor som engagerade sig i sexual- och samlevnadsdebatten.

– Alla samhällsbyggare i dag skulle ha god hjälp av att studera frigörelsekampen under de händelserika åren mellan 1923 och 1936, säger Hjärdis Levin.

ERIC BOBERG/TT

Sexuell avhållsamhet

Mannen bakom malthusianismen var den engelske ekonomen Thomas Robert Malthus, född 1766 och död 1834. Han hävdade att grunden till fattigdomen var överbefolkningen och armodet i sin tur orsaken till all social nöd.